

TÖRTÉNELMI FIGYELŐ

Tilkovszky Loránt: Bajcsy-Zsilinszky Írások tőle és róla

1986-ban országszerte megemlékeztek az 1944 karácsonyán mártírhálált halt *Bajcsy-Zsilinszky Endre* születésének 100. évfordulójáról. Írások, emlékműsorok tucatjai idézték fel, méltatták az ellenforradalmi rendszer egyik legismertebb ellenzéki politikusának pályafutását, emberi arculatát. A centenárium alkalmából Budapesten felavatták a nemzeti hősök sorába emelkedett Bajcsy-Zsilinszky Endre szobrát.

A Bajcsy-Zsilinszkyre emlékező írások között előkelő helyet foglal el *Tilkovszky Loránt*nak, az ellenforradalmi rendszer története és Bajcsy-Zsilinszky munkássága ismert kutatójának a könyve. Fenntartom ezen állítást még akkor is, ha azt kell mondanom, hogy kissé csalódott voltam, amikor először nyitottam ki Tilkovszky Loránt könyvét és a cím alatt a következő alcímet olvastam: *Írások tőle és róla*. Csalódottságomat – mely végül is gyorsan elmúlt – a négy szó okozta. Az előzetes beharangozókban, de a kötet címlapjából is arra következtettem, hogy egy alapos Bajcsy-Zsilinszky életrajz olvasójává válhatok; de mint kiderült, erre még hosszabb-rövidebb ideig várnom kell.

Tilkovszky Loránt munkájában nem a szerző (szerkesztő?) rajzolta meg Bajcsy-Zsilinszky Endre portróját, hanem Bajcsy-Zsilinszky Endre egykori – eddig csak részben publikált – írásai mutatják be a politikus, a közéleti ember arcát.

A Tilkovszky Loránt által közreadott írások a második világháború éveiben keletkeztek. Többségükben vezető politikusokhoz, katonákhoz, közéleti személyiségekhez írt memorandumok, de megtalálhatóak közöttük el nem hangzott beszédrészletek, naplófeljegyzések is. Valamennyi dokumentumot színvonalas bevezető és bőséges jegyzetapparátus tesz teljessé.

A közreadott egykori írásokból megismerkedhetünk azokkal a politikai küzdelmekkel, amelyeket Bajcsy-Zsilinszky Endre folytatott a háború ellen, a független Magyarországért, a nemzetiségiek egyenlő jogaiért, a magyar nemzet becsületén esett foltok eltüntetéséért. Annak ellenére, hogy azt mondhatjuk, Bajcsy-Zsilinszky Endre következetesen és szívósen küzdött a maga igazáért, elítélte a törvénytelenégeket, nem mindenben látta világosan a helyzetet. Külpolitikai és katonai kérdésekben megfogalmazott véleménye nem egy esetben figyelmen kívül hagyta az adott időszak realitását. A politikai, gazdasági és katonai problémák megoldását – eléggé leegyszerűsítve a fogalmazást – a magyar politikai és katonai vezetésnek az „árjaktól” – értsd német származásúaktól – való megtisztításában látta. Természetesen ettől, illetve ennek a jelzőnek a használatától minden olyan esetben tartózkodott, ha az egyébként „árja” politikus, vagy katona – például *Keresztes-Fischer Ferenc* belügyminiszter, *Csatay Lajos* honvédelmi miniszter stb. – „jó magyar ember” volt.

Nem kívánom minden esetben kétségbevonni Bajcsy-Zsilinszky Endre megállapításainak igazát, de úgy vélem, Magyarország második világháborús szereplését, politikai és gazdasági lépéseit az „árja kérdésből” levezetni a problémakör leegyszerűsítése, csakúgy, mint megállni a Szovjetunió elleni hadbalépés körülményeinek vizsgálatában a törvénytelenység hangoztatásánál. Mivel mindkét említett kérdés rendszeresen vissza-visszatér Bajcsy-Zsilinszky Endre Tilkovszky Loránt által közölt írásaiban, kiemelését ezért tartom fontosnak – és talán írásomban ezért szorul háttérbe Bajcsy-Zsilinszky Endre egyéb, mindenképp figyelemre méltó gondolatainak ismertetése. Egyben ezek azok a (csak részben) Bajcsy-Zsilinszky-i eredetű gondolatok, amelyek napjaink publicisztikájában, de egyes történészek írásaiban is továbbélnek. Megítélésem szerint elődeink munkásságát, emberi nagyságát tisztelnünk kell, de megállapításaik kritikájától nem szabad eltekintnünk.

Úgy vélem, Tilkovszky Loránt túlzottan is tisztelte a centenáriumi évfordulót és csak a legszükségesebb esetekben mutatott rá Bajcsy-Zsilinszky el-képzélcinck, véleményéncnk hibáira, támadhatóságára. A kötet szerzője arra törekedett, hogy az ellenforradalmi rendszer egyik legkiemelkedőbb ellen-zéki politikusának második világháború alatti állásfoglalását, politikai szereplését bemutassa, az általa készített írások tükrében. A kötet szerzőjének (szerkesztőjének?) ezek az elképzélcsei – úgy vélem – megvalósultak, még akkor is, ha mint olvasó szívesen vettem volna más dokumentumokat, szélesebb idő-határokat a kötetbe.

Ez az érdekes és fontos „dokumentum-tanulmánykötet” bizonyára sokunk számára jelentett hasznos olvasmányt, még akkor is, ha velem együtt mások is eligazítónak minősítettek volna egy Bajcsy-Zsilinszky Endre emberi arcát bemutató, politikusi pályafutását részleteiben is értékelő életrajzot, hiszen nem biztos, hogy mindenki előtt ismeretes az a nagyívű és ellentmondásoktól nem mentes életút, amely az *Áchim András* meggyilkolásában való részvételtől, a szegedi Nemzeti Hadseregen át, a Fajvédő Párton keresztül a Független Kisgazdapártig, a következetesen vállalt ellenzéki politikáig, a nemzeti ellenállás szervezéséig és a sopronkőhidai mártirhalálig vezetett.

Bajcsy-Zsilinszky Endre emberi és politikusi – tévedésektől és hibáktól ugyancsak nem mentes – életútja, nagysága csak így érthető meg igazán, így lehet a „hős”-ből mindenki számára „ember” az ember.

Nem érezném teljesnek írásomat, ha eltekintenék attól a néhány (és sajnos, számos történeti és publicisztikai munkában is visszaköszönő) apró hiba fel-émrlítésétől, amely nagyobb figyelemmel elkerülhető lett volna.

Első helyen említhető *Nagy Vilmos* és *Miklós Béla* nevének „következetesen” nagybetűvel írt nemesi előnévvel történő használata – *Nagybacsoni* Nagy, *Dálnoki* Miklós. Ugyancsak rendszeres a *honvéd vezérkar főnöke* elnevezés helyett a *vezérkari főnök* megnevezés használata, jóllehet a két fogalom teljesen mást takar. Legsajnálatosabbnak a *Magyar Frontban* aktív szerepet betöltött legitimista *Kettős Kereszt Szövetség* nevének elírását tartom, mely a könyvben mint *Kettős Kereszt Vérszövetség* jelenik meg, pedig ezen utóbbi szervezet a huszas évek eleje tucatnyi titkos társaságának egyike volt és a második világháború alatti magyar ellenállási mozgalomhoz nem sok köze volt. A jelzett apróságok nem vonnak le Tilkovszky Loránt könyvének értékéből, de ismételten felhívják a figyelmet, hogy ilyen típusú munkák esetében szerzőtől, szerkesztőtől egyaránt nagyobb pontosságot várunk, mindannyiunk érdekében. (Kossuth)

SZAKÁLY SÁNDOR